

azért is, mert a csehszlovákiai magyar irodalomnak nem voltak olyan történelmi előzményei, mint az erdélyi vagy a vajdasági irodalomnak. (Európa *elrablása* 1966).

Az erdélyi transzszilván gondolat és Fábry Zoltán szellemiségének aktualitása jó példája annak, hogy Kelet-Közép-Európa magyar nemzetiségei az európaiság és az emberi egyetemesség eszméihez is megtalálták az utat. A vajdasági szellemi életben is lefolyt ilyen irányú vita a húszas-harmincas években. Szenteleky Kornél és Szirmai Károly tanulmányainak középpontjában annak a tisztázása állt, hogy a vajdasági irodalom regionális hagyományokat képviseljen-e, vagy egyetemes feladatokat vállaljon magára. Csak az *Új Symposion* alkotói generációjának fellépése jelentette egyértelműen és meghatározó módon a vajdasági magyar irodalom egyetemes tájékozódáshoz való fordulását. A kisebbségi magyar irodalomban a regionális programok megszületése a történelmi kényszerhelyzet eredménye volt. A kialakuló irodalmak a megfelelő régiók kulturális hagyományaira alapoztak, ugyanakkor kapcsolatban maradtak a magyar irodalom egészével. Nemcsak a deklarációk szintjén volt érvényes mindez, hanem az irodalom eszmei és poétikatörténeti alakulásának vonalán is. A kisebbségi magyar irodalmak mozgalmainak és irányzatainak költészeti és prózai kísérletezéseinek megvannak a párhuzamai az anyaországbeli irodalomban. Irodalomtörténeti tény, hogy a kisebbségi magyar irodalmakat több szál fűzte a magyar nemzeti irodalomhoz, mint a velük egy államban fejlődő többségi nemzet irodalmához, mivel ez utóbbiakhoz elsősorban művelődéspolitikai szálak fűzték a kisebbségi magyarságot.

A magyar nemzeti irodalom és az egyetemes irodalmi kontextus törekvései azonban nem mindig estek egybe. Esetenként a nemzeti és az európai orientáció szembe is került egymással. Úgy is megjelent, mint a különféle irányzatok és mozgalmak dialógusa, a hagyomány és modernség ellentéte, a tradíciók és újítások kirekesztő harca. Jelenünkben is megfigyelhető, hogy a szűkebb értelmű nemzeti kulturális stratégia és a modernizációs európai irányultság több vonatkozásban szemben áll egymással. Közép-európai szinten is érezhető ez a kettősség a nemzeti vonalakhoz kötődő és a posztmodern irányait hirdető irodalmi, esztétikai vitákban. Ez a problémakör a kisebbségi magyar irodalmakban is létezik, bár nem meghatározó jelenség. Ennél sokkal határozottabban van jelen az az antinómia, amely az irodalom ún. közösségi és személyiségelvű kifejezőerejét jeleníti meg. Ebben az összefüggésben az irodalom nemcsak a személyiség helyzetét, válságát vagy megsemmisülését fejezte ki, hanem közös tapasztalatokat is megjelenített és képviselt. Az ún. személyiségelvű irodalom hívei nem ismerik el a közösségi érdekeket konstituáló irodalmat. Az utóbbi másfél évtized kisebbségi magyar irodalmaiban ez az ellentmondás generációs nehézségeket okozott, és székértáborokra osztotta az írókat.

Ez a két differenciáló tényező befolyásolja a magyar nemzeti irodalom integrációs törekvéseit és a magyar kultúra és irodalom európai integrációját is.

Cholnoky Olga

Messianizmus a szlovák irodalomban

Kraus, Cyril: Glosy o slovenskom mesianizme. = Slovenské pohľady, 2002. 5. no. 42–54. p.

A XIX. századi messianizmusokban kiindulási pontként egy a priori dogma szolgál, a hit ténye, az Újszövetség csalhatatlanságában való meggyőződés, a misztikus-vallásos elem. Latens módon ebben a Messiás eljövetele is benne rejlik.

A szlovák messianizmus ugyancsak a „lelki” szférára helyezte a fő hangsúlyt, ami azonban korántsem jelenti azt, hogy képviselőit hidegen hagyta volna a nemzet kulturá-

lis és társadalmi léte. Fontosnak tartották, hogy a kedvezőtlen körülmények között a nemzet ne csak vegetáljon, hanem azt is képes legyen „közhírré tenni”, hogy van ereje a szellemi élet valamennyi tartományában a méltó megjelenésre és helyfoglalásra.

A szlovák messianizmus abban a Bach-korszakban alakult ki, amelyet irodalmilag a „szárazság és némaság” időszakának szokták nevezni. Az első messianisztikus munkát – egy nyílt levél formájában – Peter Kellner-Záboj Hostinský publikálta. Benne a „szláv tudományról” értekezik. Szerinte a szlávok a németekkel ellentétben nem elégszenek meg az igazság egyes részleteivel, hanem a teljes igazságot kívánják megismerni. Mindezt a Bibliából úgy „olvasta ki”, hogy hangsúlyjaiban eltért Štúr Hegelre visszavezethető romantikájától.

Egyébként a szlovák messianizmus a költészet terén produkálta legértékesebb eredményeit. Így 1857-ben fejezte be Michal Miloslav Hodža 20 ezer sorból álló versfüzérét, a Matorá-t (Anyát), s ugyanez év márciusában. Samo Bohdan Hrobon’ is jelentkezett a maga Iskricáival (Szikrácskáival) A két jeles költői egyéniség említett fő műveire 1857-ben se a szlovák, se a szláv könyv- és folyóiratkiadás „nem volt vevő”, úgyhogy szélesebb körben csak a 60-as években fejthették ki hatásukat (pl. Andrej Sládkovičra).

A már említett Hostinskýn kívül Pavol Hečko volt az az irodalmár, aki propagálta a messianista alkotók életművét, ezeknek a magasabb elvi szempontok érvényesítése jegyében fogant és akként olvasandó költeményeknek társadalmi befogadását.

Mihelyst az említett négy vezérszemélyiség megszűnt alkotni és létezni, a messianizmus végképpen kikopott a szlovák irodalomból. Noha képviselőinek száma és hangja sohasem volt meghatározó, azáltal hogy eltért a Štúr-féle romantika elveitől és gyakorlatától, egyszersmind új színfolttal, a romantikus messianizmussal gazdagította ezt a romantikát.

Futala Tibor

Günter Grass lengyelsége

Rzońca, Anna – Rzońca, Wiesław: Kaszubska ojczyzna Güntera Grassa. = Przegląd Humanistyczny, 44. rok. 2000. 5. no. 117–128. p.

Günter Grass Gdańskban (Danzigban) született 1927. október 16-án. Az édesanyja kasub nemzetiségű volt. 1945-ig szülőhelyén és annak környékén élt. Alapélményeit itt halmozta fel a harmincas és negyvenes évek egyre feszültebb légkörében, majd pedig embertelenségeiben.

Grass műveit lengyel szavak, kifejezések, személy- és földrajzi nevek egész garmadája színezi. Lépten-nyomon lengyel szokásokat, sztereotípiákat elevenít fel. Referált szerzőpárosunk leginkább a következő Grass-műveket elemzi részletesen ebből a szempontból:

- Aus dem Tagebuch einer Schnecke (Egy csiga naplójából),
- Die Blechtrommel (magyar fordítása: A bádogdob, 1973),
- Katz und Maus (magyar fordítása: Macska és egér, 1968),
- Der Butt (magyar fordítása: A hal, 1983),
- Hundejahre (Kutyaevek).

Sokan és sokszor szokták emlegetni Grass „lengyelségét”. Valóban okkal és joggal lehet és kell beszélni róla, ám közben szem előtt kell tartani, hogy az író „lengyelsége” paradox, mint hogy egyszerre tanít az ún. „lengyelségtől” való elhatárolódásra, tökéletesíti a